

Til Fylkesmennene

Kontaktpersoner: Ingeborg Seip, Hilde D. Nordlid
Vår dato: 05.03.2018
Vår referanse: 18/1-9
Rundskriv erstatter: 2016/38

Retningslinjer for forvaltning av tidligpensjonsordningen for jordbrukere

Med dette brevet ber vi om at fylkesmennene foretar kontroll av inntektene til tidligpensjonsmottakerne basert på skattegrunnlaget og skatteoppgjøret for 2016. Vedlagt ligger kontrolliste med inntektsdata for tidligpensjonsmottakere i 2016.

Landbruksdirektoratet har i år fått mer detaljerte opplysninger fra Skatteetaten. Dette vil gjøre kontrollarbeidet enklere enn før.

Kontrollen bør gjennomføres før sommeren. Fylkesmennene skal beskrive gjennomføring og resultat av kontrollen i den samlede årsrapporteringa fra Fylkesmannen.

Hvordan kontrollen skal gjennomføres er nærmere beskrevet på side 11 og videre under § 16, «Kontroll etter fastsetting av formues- og inntektsskatt». Resten av dette rundskrivet har for det meste kun språklige endringer fra forrige rundskriv 2016/18.

Fra 2017 blir det brukt nye begreper i skatteforvaltningsloven.¹ De nye begrepene er anvendt i dette rundskrivet. Dette gjelder:

Tidligere begrep	Begrep i skatteforvaltningsloven	Godkjent alternativ
Inntektsår	Skattleggingsperiode	Inntektsår
Likning	Fastsetting av formues- og inntektsskatt, basert på skattegrunnlaget	Fastsetting
Ligningsår	Skattefastsettingsår	Fastsettingsår
Oppgave	Melding	Oppgave
Selvangivelse	Skattemelding for formues- og inntektsskatt	Skattemelding
Utskrift av ligning	Utskrift av grunnlag for skatt	

¹ Se <http://www.skatteetaten.no/no/Om-skatteetaten/Om-oss/Prosjekter/ny-skatteforvaltningslov/nye-begreper-i-forhold-til-ny-skatteforvaltningslov/>

Innhold

Forklaring til de forskjellige § i forskrift om tidligpensjon til jordbrukere.....	3
§ 1 Formål	3
§ 2 Virkeområde.....	3
§ 3 Definisjoner.....	3
§ 4 Overdragelse	3
§ 5 Varighet i næringen.....	5
§ 6 Aldersgrenser	6
§ 7 Referanseinntekten.....	6
§ 8 Inntektskrav for å utløse enbrukerpensjon	8
§ 9 Tilleggskrav for å utløse tobrukerpensjon.....	8
§ 10 Deling av tobrukerpensjon	8
§ 11 Samordning og avkorting.....	8
§ 12 Innsending og behandling av søknader	9
§ 13 Beregning og utbetaling av tidligpensjon	10
§ 14 Forhåndstilsagn	10
§ 15 Satser	10
§ 16 Kontroll	11
§ 17 Etterbetaling og tilbakebetaling ved feilutbetaling	15
§ 18 Klage	15
Nærmere om tilbakekreving av tidligpensjon	16
Oversikt over malene	16
Tidligpensjonsmottakeren skal få varsel om mulig vedtak.....	16
Vedtaksbrevet – innhold og vurdering.....	18
Foreldelse	21
Oversendelse til Landbruksdirektoratet for innkreving	21
Politianmeldelse	22
Hovedregel om politianmeldelse.....	22
Vurderingen av om forholdet skal politianmeldes	22
Om bedrageri.....	22
Hva anmeldelsen skal inneholde	22
Offentlighet og innsyn	23

Forklaring til de forskjellige § i forskrift om tidligpensjon til jordbrukere

§ 1 Formål

Ordningen skal bidra til å lette og framskynde generasjonsoverganger i næringen gjennom å gjøre det økonomisk lettere for jordbrukere å overdra landbrukseiendom.

§ 2 Virkeområde

Forskriften gjelder ved eiendomsoverdragelser som er kontraktfestet 31. desember 1998 eller senere og ved forpaktningssavtaler som er sagt opp denne dato eller senere.

§ 3 Definisjoner

Bruker er en som eier landbrukseiendom eller deltar i driften av slik eiendom med egen innsats eller ved utleie. Dette betyr at det er flere som kan defineres som bruker og søke som bruker på tidligpensjon – både den som eier landbrukseiendommen og dennes ektefelle/samboer. I tillegg vil det gjelde dersom for eksempel to søsken driver en landbrukseiendom sammen. Da vil begge kunne defineres som brukere, og en av dem kan søke enbrukerpensjon. De vil ikke kunne søke tobrukerpensjon siden dette er forbeholdt ektefeller/samboere.

Ved overdragelses-/oppsigelsestidspunktet må bruker eller ektefelle/samboer eie eller forpakte landbrukseiendommen (jf. § 4). Hvis begge fyller kravene til å defineres som bruker, kan paret selv velge hvem som skal stå som bruker og hvem som skal stå som ektefelle/samboer i søknad om tidligpensjon. Dette valget kan ikke endres senere. Kun fysiske personer kan anses som brukere.

Ved samboerforhold settes det krav om at forholdet har vart de siste fem årene før overdragelses-/oppsigelsestidspunktet. Årsaken til dette er kravet om at ektefelle/samboer må ha bodd og arbeidet på landbrukseiendommen de siste fem årene for å bli berettiget tobrukerpensjon (jf. § 5 annet ledd). Det er da sammenfall mellom de to kravene.

Forpaktningssavtaler må tilfredsstille vilkårene i lov av 25. juni 1965 nr. 1 om forpaktning. Det legges spesielt vekt på at kommunen har godkjent forpaktningssavtalen.

Referanseperiode er fem sammenhengende år, der siste år er to år tilbake i tid beregnet fra søknadsåret. Med dette menes at ved søknader som kommunen mottar i 2018 er referanseperioden årene 2012–2016. Referanseperioden er absolutt og kan ikke dispenseres fra. Ved forhåndssøknad før årsskiftet og fullstendig søknad etter årsskiftet, kan referanseperioden endres.

Referanseinntekt og eventuell annen inntekt skal fylles ut i søknadsskjemaet. I dette skjemaet er det oppgitt hvilke poster på skattemelding for formues- og inntektsskatt som skal benyttes for beregning av referanseinntekt og annen inntekt. Merk at det kan være flere typer inntekter i samme post, slik at beløpene i en post i skattemeldingen kanskje må splittes opp i søknaden om tidligpensjon. Alderspensjon fra folketrygden skal ikke inngå i annen inntekt ved søknad og beregning av inntektskrav for tidligpensjon.

§ 4 Overdragelse

For å få tidligpensjon er det krav om at hjemmelen til landbrukseiendommen er tinglyst på ny eier. Dato for tinglysning blir dato for gjennomført overdragelse. Ved forpaktning skal det foreligge en skriftlig oppsigelse av forpaktningssavtalen. Ny eier kan ikke være

overdragerens ektefelle/samboer og ny forpakter kan ikke være ektefelle/samboer til den forpakter som går ut av avtalen.

Overdragelsen kan skje før bruker fyller 62 år, men inntektskravet må oppfylles på søknadstidspunktet. Det vil si at referanseperioden alltid fastsettes ut fra søknadstidspunktet, og ikke etter overdragelsestidspunktet.

Dersom kjøper bærer risikoen ved manglende konsesjon, og kjøper driver landbrukseiendommen før konsesjonssaken er avgjort, vil det være tilstrekkelig med tinglyst kjøpekontrakt for å innvilge tidligpensjon til selgeren. Dersom salget har klausul om at kjøper får konsesjon, må det ventes til skjøtet er tinglyst før selgeren kan få tidligpensjon.

Det stilles ikke krav til hvordan landbrukseiendommen drives etter at overdragelsen er skjedd (jf. bestemmelsene i konsesjons- og odelsloven).

Det skal være mulig å gjennomføre delt overdragelse, det vil si at selger har forpaktet eller leid bort eiendommen før overdragelsen. Inntektene av dette må være ført som næringsinntekt for at de skal inngå i referanseinntekten.

Bruker og ektefelle/samboer kan ikke eie eller forpakte landbrukseiendom samtidig med at de mottar tidligpensjon. Hvis bruker og ektefelle/samboer eier eller forpakter flere landbrukseiendommer skal alle være overdratt før det kan ytes tidligpensjon. (Det er tilfeller som kan gi dispensasjon, se nedenfor.)

Bruker og ektefelle/samboer kan ikke ha næringsinntekt fra jordbruk/gartneri eller skogbruk samtidig som de får tidligpensjon. De kan imidlertid motta lønnsinntekt for arbeid som avløser på den eiendommen som er overdratt og samtidig motta tidligpensjon.

Dersom den som mottar tidligpensjon starter opp med jordbruk/gartneri og/eller skogbruk igjen og har næringsinntekt fra slik virksomhet, faller retten til å motta tidligpensjon bort. Det er heller ikke anledning til å være deltaker/aksjonær i selskap som driver jordbruk/gartneri og/eller skogbruk. Dette gjelder alle typer selskaper, herunder enkeltpersonforetak, ANS, DA og AS. Den som mottar tidligpensjon kan heller ikke bli eier av en ny landbrukseiendom uten å miste retten til tidligpensjon.

Visse inntekter fra jordbruk/gartneri og skogbruk tillates imidlertid samtidig med at tidligpensjon mottas. Gevinst ved salg av eiendom, verktøy, redskaper, melkekvote og inntekt fra skogbruk kan inntektsføres over flere år. Det er anledning til å ha slike inntekter i tillegg til tidligpensjon, selv om det føres som næringsinntekt fra jordbruk/gartneri eller skogbruk. Dette gjelder også inntekt fra salg av pelsdyrskinn som ligger på lager når tidligpensjon blir innvilget, og som har blitt solgt seinere. Det er likevel ikke tillatt å fortsette med pelsdyrhold eller livdyr av pelsdyr samtidig som man mottar tidligpensjon.

Det er viktig å merke seg at forpaktingsforhold skal tilfredsstillende vilkårene i forpaktingsloven. En forpaktingsavtale skal være skriftlig og være godkjent av kommunen. Forpaktningstiden skal til vanlig ikke være kortere enn fem år. Når særlige grunner taler for det, kan kommunen gi samtykke til kortere forpaktningstid.

Dersom landbrukseiendommen blir forpaktet bort de siste årene før det blir søkt om tidligpensjon, må en være oppmerksom på reglene som gjelder for å oppnå tobrukerpensjon. Det er et krav at ektefelle/samboer har bodd og arbeidet på eiendommen

de siste fem årene før overdragelsen. For å oppfylle dette kravet må bruker og ektefelle/samboer ha delt inntektene av bortforpaktningen, eller ektefelle/samboer må kunne dokumentere inntekter fra eiendommen (for eksempel fra avløsning) for den perioden eiendommen var forpaktet bort.

Dersom to eller flere eiere som ikke er ektefeller eller samboere driver et gårdsbruk sammen, kan én av eierne søke om tidligpensjon dersom landbrukseiendommen i sin helhet overdras til ny eier og øvrige vilkår er oppfylt. Den nye eieren kan ikke være den som tidligere drev eller eide landbrukseiendommen sammen med den som gikk over på tidligpensjon. Medeiers inntekt skal ikke tas med i beregningen for å oppnå inntektskravene, siden de ikke er ektefeller/samboere.

Dispensasjon

Søknad om dispensasjon skal være vedlagt søknadsskjemaet.

Når bruker og ektefelle/samboer driver hver sin landbrukseiendom, og disse drives som selvstendige enheter, kan fylkesmannen gi dispensasjon. Da kan den ene brukeren overdra sin eiendom og motta enbrukerpensjon uten krav om at også ektefellen må overdra sin eiendom. Dersom det senere er aktuelt for ektefellen, kan denne overdra sin eiendom og motta enbrukerpensjon på grunnlag av dette. Begge parter vil altså kunne få enbrukerpensjon på grunnlag av hver sin eiendomsoverdragelse.

I blant kan bruker eller ektefelle/samboer – alene, eller sammen med andre – eie et nedlagt småbruk som kun benyttes til fritidseiendom, men som er registrert i Landbruksregisteret. Fylkesmannen kan gi dispensasjon slik at de kan beholde fritidseiendommen og likevel få tidligpensjon. Dispensasjon kan kun gis i saker der det ikke er drift (egen eller utleie) på eiendommen som beholdes. Det må også vurderes slik at eiendommen ikke vil komme i drift igjen.

§ 5 Varighet i næringen

Den som utløser enbrukerpensjonen må ha vært jordbruker i minst 15 år. Å være jordbruker innebærer å drive en jord-, gartneri eller skogbruksvirksomhet eller eie en eiendom der det blir drevet slik virksomhet. I tillegg må de øvrige kravene til inntekt i referanseperioden være oppfylt.

Ved tvil om hvorvidt 15-årskravet er oppfylt, kan Fylkesmannen innhente informasjon fra Landbruksregisteret, fra søknader om produksjonstilskudd eller ta kontakt med kommunen som kan ha kjennskap til jordbrukeren. Kravet til 15 års varighet er fleksibelt med hensyn til hvordan årene beregnes.

- Det må ikke være 15 år i sammenheng.
- Det må ikke være de siste 15 årene.
- Det må ikke være 15 år på samme landbrukseiendom. Søker kan for eksempel ha eid/forpaktet og drevet en eiendom i noen år før han har overdratt dette, for så å kjøpe en annen eiendom som han har drevet.
- Bruker kan ha forpaktet en landbrukseiendom noen år, og senere kjøpt/forpaktet en annen eiendom.
- Bruker må ikke ha eid landbrukseiendom i 15 år. Brukeren kan ha forpaktet landbrukseiendom i hele eller deler av denne perioden. Betingelsen er at jordbrukeren eier/forpakter eiendommen ved overdragelses-/ oppsigelsestidspunktet.

Det vil si at betingelsen om å ha vært jordbruker i minst 15 år ikke betyr at bruker må ha eid eller forpaktet landbrukseiendom sammenhengende i 15 år. På overdragelses-/ oppsigelsestidspunktet må imidlertid bruker være eier/forpakter eller ektefelle/samboer til eier/forpakter.

For å få tobrukerpensjon, må ektefelle/samboer ha bodd og arbeidet på landbrukseiendommen de siste fem årene før overdragelsen.

15 års- og 5 års-kravene er absolutte, og kan ikke dispenseres fra.

§ 6 Aldersgrenser

Bruker må ha fylt 62 år for å ha rett til tidligpensjon. For å ha krav på tobrukerpensjon må i tillegg ektefelle/samboer ha fylt 57 år. Tidligpensjonen blir beregnet fra og med den måneden kravet til alder er oppfylt (fødselsdagsmåneden).

Retten til tidligpensjon bortfaller for bruker og ektefelle/samboer ved utgangen av den måned bruker fyller 67 år. Det vil si når bruker fyller 67 år går begge ektefeller/samboere i en tobrukerpensjon ut av ordningen forutsatt at bruker er eldst.

Dersom ektefelle/samboer er eldre enn brukeren, går ektefelle/samboer ut av ordningen ved utgangen av den måned denne fyller 67 år, mens brukeren fortsetter med sin tobrukerdel fram til fylte 67 år. Hvis begge ektefeller/samboere er over 62 år og kan defineres som brukere, vil det derfor som regel lønne seg for søkerne at den yngste blir satt opp som bruker.

Dersom bruker går ut av ordningen før fylte 67 år, kan ektefelle/samboer fortsette med sin tobrukerdel inntil utgangen av den måned bruker fyller 67 år. Hvis bruker ønsker å gå over på ordninger som ikke lar seg kombinere med tidligpensjon, for eksempel trygdeytelser eller avtalefestet pensjon (AFP), kan ektefelle/samboer fortsette i ordningen til det tidspunkt som opprinnelig var forutsatt, nemlig det tidspunkt brukeren fyller 67 år.

Det er anledning for yngre ektefelle/samboer i en tobrukerpensjon å velge utbetalingstid for tidligpensjonen. Det totale beløpet bruker og ektefelle/samboer har rett til beregnes fra og med den måned de går inn i ordningen til og med den måned brukeren fyller 67 år. Den yngre ektefellen/samboeren kan velge å få tidligpensjonen utbetalt til og med den måneden brukeren fyller 67 år, eller få den totale tidligpensjonen fordelt til han/hun selv fyller 67 år. Beløpet per utbetaling blir lavere i sistnevnte situasjon, men totalsummen blir den samme. Førstnevnte situasjon – ektefelle/samboer får utbetaling fram til brukeren fyller 67 år – vil likevel lønne seg fordi ektefelle/samboer da kan få renter ved å spare en del av utbetalingen, istedenfor å motta beløp uten renter den siste tiden.

§ 7 Referanseinntekten

For å ha krav på tidligpensjon må bruker og ektefelle/samboers samlede referanseinntekt være på minst 90 000 kroner. Gjennomsnittlig næringsinntekt fra jordbruk/gartneri må utgjøre minst 25 % av samlet referanseinntekt i referanseperioden. Det kan ikke dispenseres fra dette kravet.

Sykepenger og lønn til samboer opptjent for arbeid på landbrukseiendommen eller foretaket skal inngå i beregningen av næringsinntekt fra jordbruk/gartneri, og inngår i 25 %-kravet for sammensetning av inntekt. Sykepenger kan bare inngå i referanseinntekten hvis de er opptjent på grunnlag av næringsinntekt fra jordbruk/gartneri.

Næringsinntekt fra jordbruk/gartneri blir ført i post 2.7.1 i skattemelding for formues- og inntektsskatt hvis det er enkeltpersonforetak. Næringsinntekt fra andre selskapsformer, for eksempel ANS og DA som er aktuelle for deltakere i samdrifter, blir nå ført i post 2.7.8 (tidligere 2.7.7). Søker må bekrefte at næringsinntekt på denne posten er fra jordbruk/gartneri. Dette kan gjøres ved å legge ved spesifisert fastsetting, legge ved næringsoppgave, eller få en bekreftelse fra regnskapsfører på at det dreier seg om slik næringsinntekt.

Både brukers og ektefelle/samboers næringsinntekt fra landbrukseiendommen kan inngå uavhengig av om det søkes om enbruger- eller tobrukerpensjon.

Dersom bruker ved søknad om enbrukerpensjon oppfylder 67 %-kravet alene (se § 8), skal bruker også oppfylle 25 %-kravet alene. Ved søknad om enbruger- eller tobrukerpensjon der begge ektefellers/samboeres næringsinntekt fra landbrukseiendommen er tatt med for å oppfylle 50 %-kravet (se § 8), skal begge parter også tas med ved beregning av om 25 %-kravet oppfylles.

Det er ikke krav om at både bruker og ektefelle/samboer har næringsinntekt fra landbrukseiendommen for å utløse tobrukerpensjon. Dette er fordi mange har ført all næringsinntekt på én av dem.

Dispensasjon

a) Fylkesmannen kan gi dispensasjon slik at inntekt fra annen næring kan inngå i referanseinntekten. Dette gjelder næringsinntekt fra fiske, fangst og annen næring. Med annen næringsinntekt menes inntekt fra tilleggsnæringer med utgangspunkt i ressursene på landbrukseiendommen og som drives sammen med tradisjonelt landbruk. Slik inntekt føres som hovedregel under post 2.7.6 i skattemelding for formues- og inntektsskatt. Dette kan for eksempel være næringsinntekter fra ulike former for leiekjøring og lignende. Næringsinntekt fra pelsdyrhold kan også inngå i referanseinntekten. Søknadsskjemaet er endret i tråd med disse retningslinjene. Fylkesmannen må gjøre en konkret vurdering i hvert enkelt tilfelle. Søker må kunne dokumentere, for eksempel gjennom næringsoppgave, at inntekten skriver seg fra næring som etter fylkesmannens vurdering gir grunnlag for dispensasjon. I tilfeller hvor slik dokumentasjon ikke er vedlagt søknad om dispensasjon, må fylkesmannen innhente dette fra søker/regnskapsfører. Det er ikke anledning til å gi dispensasjon for inntekt ført som lønn.

Denne dispensasjonsadgangen gjelder uavhengig av nivået på referanseinntekten (jf. kommentarene til § 11).

b) Fylkesmannen kan dispensere fra kravet om referanseinntekt på 90 000 kroner dersom det er registrert næringsinntekt fra landbrukseiendommen i alle fem årene som inngår i referanseinntekten. Siktemålet med denne dispensasjonen er å fange opp heltidsbrukere som har hatt et lavt inntektsnivå. Med andre ord kan man dispensere for søkere som i et normalår ikke har hatt 90 000 kroner i inntekt. Regelen i § 11 om at utbetaling av tidligpensjon ikke kan overstige referanseinntekten gjelder også i disse tilfellene.

Søkere som har hatt et lavt inntektsnivå på grunn av høye vedlikeholdskostnader for å ruste opp eiendommen før overdragelsen, skal ikke få dispensasjon.

Fylkesmannen kan dispensere fra krav om referanseinntekt på 90 000 kroner også for søkere som har hatt ekstraordinære lave inntekter ett eller flere av årene som inngår i referanseinntekten som følge av naturgitte forhold, brann eller lignende. For å gi

dispensasjon i slike tilfeller, må det dreie seg om forhold søkeren ikke har hatt kontroll over.

Det kan ikke dispenseres for lav referanseinntekt dersom det i ett eller flere år i referanseperioden ikke er næringsinntekt fra landbrukseiendommen som følge av at eiendommen er overdratt.

c) Fylkesmannen kan dispensere dersom søker ikke oppnår referanseinntekt på 90 000 kroner på grunn av arbeidsavklaring eller søker har vært helt eller delvis ufør før vedkommende søkte om tidligpensjon. Enbrukerpensjon skal i slike tilfeller ikke fastsettes lavere enn 70 000 kroner, og tobrukerpensjon ikke lavere enn 110 000 kroner. Trygdeytelsene skal i så fall ikke regnes med i referanseinntekten, og skal heller ikke regnes som annen inntekt. Trygdeytelsene vil derfor ikke få betydning for oppfyllelse av 67 %- eller 50 % -kravet til inntektssammensetning (se § 8).

Dispensasjonsadgangene i denne forskriften er ikke gjensidig utelukkende, og det er i prinsippet slik at en søker kan komme inn under alle de tre punktene som er nevnt over.

§ 8 Inntektskrav for å utløse enbrukerpensjon

Brukers referanseinntekt må utgjøre minst 67 % av brukers samlede inntekt. Ektefelles/samboers inntekt skal i utgangspunktet ikke tas med.

Dersom brukeren ikke oppfyller 67 %-kravet kan ektefelles/samboers inntekt inkluderes. Ekteparets/samboerparets samlede referanseinntekt må da utgjøre minst 50 % av parets samlede inntekter.

§ 9 Tilleggskrav for å utløse tobrukerpensjon

Ved tobrukerpensjon må ekteparets/samboerparets samlede referanseinntekt utgjøre minst 50 % av parets samlede inntekt. I tillegg kan ikke ektefelle/samboer ha annen inntekt som overstiger 100 000 kroner i referanseperioden.

§ 10 Deling av tobrukerpensjon

Tobrukerpensjon blir delt likt mellom bruker og ektefelle/samboer og blir utbetalt med et beløp til hver av dem. Dette gjelder også etter skilsmisse/samlivsbrudd i tidligpensjonsperioden. Tidligpensjonen opphører for bruker og ektefelle/samboer ved utgangen av den måned bruker fyller eller ville fylt 67 år. Dersom ektefelle/samboer er yngre enn bruker, og ektefelle/samboer har valgt å få utbetalt fram til sine fylte 67 år (se § 6), vil utbetalingsbeløpet hvert kvartal bli lavere for ektefelle/samboer enn for brukeren. Dette er fordi totalbeløpet blir fordelt over flere år for ektefelle/samboer.

Ved dødsfall i en tobrukerpensjon skal det utbetales tidligpensjon til den som dør til og med måneden etter dødsfallet. Deretter går den gjenlevende part over på enbrukerpensjon og fortsetter i ordningen til det tidspunkt som opprinnelig var forutsatt. Fylkesmannen må i TPO-systemet avslutte saken til personen som går ut av ordningen (pga. død eller annet) for at TPO-utbetalingene framover skal bli riktig.

§ 11 Samordning og avkorting

Tidligpensjonsmottaker kan motta alderspensjon fra folketrygden samtidig med tidligpensjon. Ved søknad og beregning av tidligpensjon skal alderspensjon ikke inngå i annen inntekt. Hver av ektefellene kan ha ubegrenset lønnsinntekt eller inntekt fra annen næringsvirksomhet i tillegg til tidligpensjonen.

En kan ikke få tidligpensjon for samme periode som en får avtalefestet pensjon (AFP), arbeidsavklaringspenger, uføretrygd eller ytelser til gjenlevende ektefelle fra folketrygden.

Fylkesmannen kan gi et foreløpig tilsagn på en forhåndssøknad dersom søkeren får trygdeytelser på søknadstidspunktet. Søknaden kan innvilges først når søker dokumenterer å ha sagt fra seg avtalefestet pensjon (AFP), arbeidsavklaringspenger, uføretrygd eller gjenlevendepensjon fra folketrygden. Det er ikke mulig å tilbakebetale allerede mottatt uføretrygd eller gjenlevendepensjon fra folketrygden for å få innvilget tidligpensjon fra et tidligere tidspunkt. Ved enbrukerpensjon kan ektefelle/samboer motta alle typer trygdeytelser samtidig som bruker mottar tidligpensjon.

Årlig innvilget tidligpensjon skal ikke overstige samlet referanseinntekt. Ved tobrukerpensjon må ektefellene/samboerne ha en samlet referanseinntekt på 160 000 kroner eller mer for oppnå maksimal pensjon for tobruker.

§ 12 Innsending og behandling av søknader

Søknaden om tidligpensjon skal sendes til kommunen. Søkerne må selv dokumentere de inntektene som skal danne grunnlaget for størrelsen på pensjonen. Søknaden skal skrives på skjema fastsatt av Landbruksdirektoratet. Skjemaet ligger på www.landbruksdirektoratet.no. Søker skal legge ved:

- Skatteoppgjør eller utskrift av grunnlag for skatt for de 5 skatteleggingsperiodene som inngår i referanseperioden (jf. § 3 nr. 4)
- Kopi av tinglyst skjøte på at eiendommen er overdratt til ny eier eller skriftlig oppsigelse av forpaktningsavtale

Kommunen gjennomgår søknaden og sjekker at søknaden er korrekt utfylt og at nødvendige vedlegg følger søknaden. Kommunen må huske å sjekke at alle bokser som krever avkrysning er utfylt. Kommunen videresender søknaden til fylkesmannen for behandling og vedtak.

Fylkesmannen avgjør og registrerer søknaden i systemet for tidligpensjonsordningen (TPO). Selv om kommunen har gjennomgått søknaden, har fylkesmannen et selvstendig ansvar for å kontrollere at samtlige vilkår er oppfylt. Med «samtlige vilkår» menes kravet til overdragelse i § 4, kravet til varighet i næringen i § 5, alderskravene i § 6, vilkåret om referanseinntekt og andel av inntekt fra jordbruk/gartneri i § 7 og kravet til annen inntekt i § 8 og § 9.

Særlig viktig er det å kontrollere at opplysninger om inntekt i referanseperioden er spesifisert, og at disse oppfyller vilkårene. Søknaden må inneholde kopi av grunnlag for skatt for hvert av de fem årene i referanseperioden, og fylkesmannen må kontrollere at tallene i søknaden stemmer overens med tallene i grunnlaget for skatt.

Fylkesmannen behandler i tillegg klage og dispensasjonssøknad som første instans. Fylkesmannen skal også registrere klager og dispensasjonssøknader. Dersom fylkesmannen ikke omgjør et vedtak som følge av klage, skal fylkesmannen videresende klagen til Landbruksdirektoratet.

Skatteetaten utsteder kun elektroniske skattekort. Følgelig kan ikke lenger søkere av tidligpensjon for jordbrukere legge skattekort ved søknaden. I stedet må fylkesmannen innhente elektronisk skattekort for nye tidligpensjonsmottakere før utbetalingen iverksettes. Følg denne lenken for å se hvordan det skal gjøres:

<http://www.skatteetaten.no/no/Skjemaer/Bestill-elektronisk-skattekort/>

Ved endringer av skatteprosenten hos de som allerede er inne i ordningen og har løpende utbetalinger, vil Landbruksdirektoratet få melding fra Skattedirektoratet om dette. Vi informerer deretter fylkesmannen som må legge inn endringen i TPO-systemet.

§ 13 Beregning og utbetaling av tidligpensjon

Utbetalingsbeløp blir beregnet fra og med den måned fullstendig søknad er kommet kommunen i hende og alle vilkår er oppfylt. Med andre ord skal tidligpensjonen innvilges fra og med den måneden kommunen mottok søknaden med kopi av tinglyst skjøte og utskrift av grunnlag for skatt alle år i referanseperioden – ikke fra det tidligere tidspunktet kravene er oppfylt.

Selv om overdragelsen av landbrukseiendommen har funnet sted flere måneder før søknaden er levert inn til kommunen, er det tidspunktet kommunen mottok søknaden som er avgjørende. Det er også likegyldig om tinglysningen har funnet sted lang tid før søknaden ble sendt inn. Tidligpensjonen skal beregnes fra det tidspunktet kommunen mottok søknad med kopi av tinglyst skjøte (og grunnlag for skatt), selv om både overdragelsen og tinglysningen har funnet sted tidligere.

Landbruksdirektoratet utbetaler kvartalsvis midt i kvartalet. Det vil si at det utbetales 6 uker på forskudd og 6 uker på etterskudd for et kvartal.

Ektefelle/samboer i en tobrukerpensjon som er yngre enn brukeren, kan velge om totalsummen av tidligpensjon skal utbetales fram til brukeren fyller 67 år, eller om den skal utbetales fram til ektefelle/samboer fyller 67 år. Tidligpensjonen skal altså beregnes for begge fram til brukeren fyller 67 år, men ektefelle/samboer kan velge å fordele utbetalingen på flere år.

Tidligpensjonen ikke er pensjonsgivende inntekt. Det blir trukket skatt og lav trygdeavgift av tidligpensjonen. Muligheten for å ha inntekt i tillegg til tidligpensjonen sikrer at mottakeren kan opparbeide pensjonspoeng i tidligpensjonsperioden.

§ 14 Forhåndstilsagn

Et av vilkårene for å få tidligpensjon for jordbrukere, er at landbrukseiendommen overdras til en ny eier. Mange vil sikre seg at de får tidligpensjon før de overdrar eiendommen eller sier fra seg andre pensjoner eller trygdeytelser. Det er som følge av dette åpnet for at det er mulig å sende en forhåndssøknad hvor søker kan be om en foreløpig vurdering av søknaden. Tilsagnet som søker får, skal gis med spesielle vilkår som skal framgå tydelig. Tilsagnet er gjeldende i 6 måneder fra det har kommet fram til søker. Fylkesmannen bør orientere søker om dette i forhåndstilsagnet.

Dersom det i løpet av denne perioden kommer inn et nytt fastsettingsår i beregningen, kan søker velge om han ønsker å ta dette året med i beregningen, eller om han ønsker å beholde perioden fra opprinnelig søknad.

Dersom søker sender inn for eksempel kopi av tinglyst skjøte etter at forhåndstilsagn er gitt, kan fylkesmannen endre søknaden til en fullstendig søknad i TPO-systemet uten at søker trenger å sende inn ny søknad. Dette forutsetter imidlertid at søker fortsatt oppfyller alle vilkårene for å motta tidligpensjon.

§ 15 Satser

Satser for tidligpensjon fastsettes i jordbruksoppjøret. Per 1. januar 2016 er satsene som følger:

- enbrukerpensjon 100 000 kroner
- tobrukerpensjon 160 000 kroner

Satsene er de samme også for 2017 og 2018.

§ 16 Kontroll

Fylkesmannsembetene har hovedansvaret for å kontrollere om tidligpensjon er utbetalt i tråd med forskriftens vilkår.

Fylkesmannen skal kontrollere om noen av tidligpensjonsmottakerne har mottatt inntekter som er uforenelige med tidligpensjon. I begynnelsen av 2018 er det tidligpensjonsmottakerenes inntekter i 2016 som skal kontrolleres.

Tidligpensjonsmottakeren er forpliktet til å gi nødvendige opplysninger og dokumentasjon og til å godta de kontrolltiltak som iverksettes. Dette står i tidligpensjonsforskriften § 16.

Kontrollen i forbindelse med hver utbetaling

Landbruksdirektoratet oppdaterer Landbruksregisteret løpende med endringer i Folkeregisteret. For å stoppe videre utbetaling må fylkesmannen likevel avslutte saker i TPO-systemet når en person er død.

Før hver utbetaling sender Landbruksdirektoratet ut en liste på e-post til fylkesmennene som viser tidligpensjonsmottakere som er registrert med tilknytning til landbrukseiendom. Det kan enten være at personen er registrert som eier av en landbrukseiendom, eller at personen er innehaver eller deltaker i foretak med driftstilknytning til en landbrukseiendom. Fylkesmannen må undersøke hva som er årsaken til tilknytningen.

At foretak har fått driftstilknytning til en eiendom skyldes i de fleste tilfeller at det har søkt om avløsertilskudd eller produksjonstilskudd. Foretaket til en tidligpensjonsmottaker skal ikke få produksjonstilskudd etter at det er innvilget tidligpensjon. Foretaket til tidligpensjonsmottakeren kan derimot søke om sluttutbetaling av avløsertilskudd etter at det er innvilget tidligpensjon. Driftstilknytning kan også skyldes etterbetalinger fra meieri/slakteri, som tidligpensjonisten har lov til å motta.

Dersom det viser seg at tidligpensjonsmottakeren har blitt eier av landbrukseiendom må fylkesmannen undersøke hva som er årsaken til dette og finne ut om det skal gis dispensasjon eller om saken skal avsluttes.

Kontroll etter fastsetting av formues- og inntektsskatt

Landbruksdirektoratet har for inntektsåret 2016 fått flere detaljerte opplysninger fra Skatteetaten enn tidligere. Kontrolliste for inntektsåret 2016 er vedlagt utsendelsen av dette brevet.

Innhold i kontrollistene

Lista er sortert etter fylkesnummer, og hver sak (person) er identifisert med journalnummer i TPO-systemet. Dere kan slå opp på journalnummeret i TPO-systemet for å finne ut hvilken person saken gjelder. Kolonnene viser videre forskjellige inntektstyper som personen hadde i 2016, med tilhørende beløp. Dersom det ikke står beløp i en kolonne, hadde ikke personen slik inntekt i 2016.

De forskjellige inntektstypene i kontrollista er beskrevet i tabellen.

Inntektstype (kolonneoverskrift i kontrollista)	Inntekter som kan inngå i inntektstypen	
	Tidligpensjon kan ikke mottas samtidig med disse ytelsene/ inntektene	Disse ytelsene/inntektene er forenlig med tidligpensjon (ikke uttømmende)
Arbeidsavklaringspenger	Arbeidsavklaringspenger	-
UfoeretrygdFraFolketrygden	Ufoeretrygd (uførepensjon)	-
AvtalefestetPensjon	Avtalefestet pensjon (AFP)	-
Etterlattepensjon	Etterlattepensjon (også kalt gjenlevendepensjon/ ytelser til gjenlevende ektefelle)	-
DA/ANS (jord, skog og annet)	Næringsinntekt fra jordbruk og/eller skogbruk	Inntekt fra annen virksomhet enn jordbruk/skogbruk. Inntekt som kan føres over flere år. Salg av varer som var på lager da søknaden om tidligpensjon ble innvilget.
Annen næring, inkl skogbruk	Næringsinntekt fra skogbruk	Inntekt som kan føres over flere år. Salg av varer som var på lager da søknaden om tidligpensjon ble innvilget.
Jordbruk/gartneri	Næringsinntekt fra jordbruk/gartneri	Gevinst ved salg av eiendom Gevinst ved salg av melkekvote Salg av varer som var på lager da søknaden om tidligpensjon ble innvilget.

Gjennomføring av kontrollen med bakgrunn i kontrollista

1. Følgende personer kan utelukkes fra kontroll:

- a) Mottakere som har fått innvilget tidligpensjon for jordbrukere i 2016. Disse antar vi blir sjekket grundig i forbindelse med innvilgelse av søknad
- b) Mottakere som er kontrollert tidligere pga næringsinntekt, så sant denne var forenlig med tidligpensjon
- c) Mottakere som gikk ut av ordningen tidlig i 2016

2. Kontrollere mottakere som har følgende inntekter i kontrollista:

- arbeidsavklaringspenger
- uføretrygd
- avtalefestet pensjon (AFP)
- etterlattepensjon

Disse inntektene kan en tidligpensjonsmottaker IKKE ha samtidig med tidligpensjon!

I kommentarfeltet (kolonne L i kontrollista) har vi skrevet inn hvilken tidsperioden personen hadde ytelsen. Slå opp journalnummeret i TPO-systemet, og finn ut når tidligpensjonen ble innvilget fra, og når tidligpensjonen opphørte eller skal opphøre. Dersom perioden med ytelsen overlapper perioden med tidligpensjon, hadde personen ikke rett på tidligpensjon i den sammenfallende perioden. Fylkesmannen må da sende varsel til tidligpensjonsmottakeren om mulig tilbakekreving av tidligpensjonen for den gitte perioden. Mottakeren skal få uttale seg og dokumentere det han eventuelt mener er feil i varselet, før fylkesmannen fatter vedtak om tilbakekreving. Se punkt 4 nedenfor samt kapittel om tilbakekreving på side 16.

Dersom personen mottar ytelsen også i 2017 og fortsatt får tidligpensjon, må fylkesmannen kontakte tidligpensjonsmottakeren snarest og avslutte saken i TPO-systemet slik at videre utbetaling av tidligpensjonen stopper. Dette for å unngå videre urettmessige utbetalinger i 2018.

3. Kontrollere mottakere som hadde næringsinntekt

Personer som hadde næringsinntekt har beløp i følgende kolonner i kontrollista:

- DA/ANS (jord, skog og annet)
- annen næring, inkl skogbruk
- jordbruk/gartneri

Inntekt fra DA/ANS kan stamme fra både jordbruk/gartneri/skogbruk og fra helt andre næringer. Inntekt fra annen næring kan stamme fra både skogbruk og andre næringer.

Fylkesmannen kan vurdere om beløpet i disse kolonnene er så lite at en ikke skal gå videre med kontroll.

En tidligpensjonsmottaker skal ikke drive jordbruk eller skogbruk som næring, og skal derfor ikke ha slik næringsinntekt. Vær likevel oppmerksom på at visse næringsinntekter fra jordbruk/gartneri og skogbruk rettmessig kan mottas samtidig

med tidligpensjon. Dette gjelder næringsinntekt som må føres over flere år, og derfor blir inntektsført etter overdragelsen. Slike inntekter er nevnt under § 4 på side 4, dvs. gevinst ved salg av eiendom, utstyr, melkekvote, skinn fra gjenstående lager, eller inntekter fra skogbruket som følge av gjennomsnittsligning. Fylkesmannen må derfor kontakte tidligpensjonsmottakeren for å få nærmere informasjon og dokumentasjon på hva som er innholdet i næringsinntekten.

Tidligpensjonsmottakeren kan dokumentere innholdet i næringsinntekten ved å legge fram næringsoppgave og andre vedlegg til selvangivelsen, vise fram regnskap eller legge fram annen dokumentasjon som kan spesifisere hva som er innholdet i næringsinntekten.

Dersom vedkommende ikke gir nødvendige opplysninger ved første oppfordring, kan fylkesmannen gi personen en frist for innsending av dokumentasjon. Fylkesmannen kan da samtidig varsle om at de vil fatte vedtak om tilbakekreving dersom mottakeren ikke sender inn dokumentasjon.

4. Sende varsel til personer som antagelig har fått tidligpensjon urettmessig

Fylkesmannen må undersøke når inntekten som ikke kan mottas sammen med tidligpensjon startet og eventuelt opphørte. Dette vil innebære at det ofte må innhentes informasjon om inntekter og ytelser også for årene før 2016 – dersom dette ikke er gjort i kontroller for tidligere år – samt for 2017 og så langt i 2018.

Deretter må fylkesmannen sende varsel om mulig tilbakekreving av tidligpensjon, hvis det ikke allerede er gjort. Se side 16 og utover. Varselet skal gi tidligpensjonsmottakeren mulighet til å uttale seg i saken før fylkesmannen gjør vedtak om tilbakekreving. Gi mottakeren en frist for å uttale seg.

Dersom tidligpensjonsaken ikke allerede er avsluttet, må fylkesmannen også informere mottaker om at dersom han/hun har inntekter som ikke er forenlig med tidligpensjon, må han/hun sørge for å avslutte forholdet som gir disse inntektene dersom han/hun ønsker å fortsette å få tidligpensjon. Mottakeren må få en frist for å dokumentere at det er gjort. Hvis mottakeren ikke avslutter forholdet innen fristen, må saken avsluttes i TPO-systemet.

5. Vurdere om tidligpensjon skal kreves tilbake

Når tidligpensjonsmottakeren har svart på varselet, eller svarfristen på varselet er ute, skal fylkesmannen vurdere om tidligpensjonen skal kreves tilbake for den aktuelle perioden. For det nærmere innholdet i tilbakekrevingsvurderingen, se § 17 nedenfor og side 18–21.

Hva som skal stå i vedtaksbrev og vurderingene som fylkesmannen må gjøre, står i kapittelet «Nærmere om tilbakekreving av tidligpensjon» på side 16.

Dersom fylkesmannen gjør vedtak om tilbakekreving, og fylkesmannen har avdekket at tidligpensjonsmottakeren mottar ytelser som er uforenlige med tidligpensjon også i 2017 og 2018, må fylkesmannen kreve tilbake det totale beløpet som er mottatt urettmessig, ikke bare for inntektsåret 2016.

6. Ved tilbakekreving må fylkesmannen også vurdere politianmeldelse

I saker hvor det blir avdekket at det utbetalt for mye tidligpensjon, skal fylkesmannen alltid vurdere om man står overfor et straffbart forhold. Hvorvidt forholdet skal anmeldes beror på en helhetsvurdering. Se kapittel om politianmeldelse på side 22. Er fylkesmannen i tvil om man står overfor et straffbart forhold, ta kontakt med Landbruksdirektoratet.

§ 17 Etterbetaling og tilbakebetaling ved feilutbetaling

Når en person allerede mottar tidligpensjon, har denne en plikt til å gi kommunen informasjon om nye forhold som gjør at vedkommende ikke har rett til tidligpensjon. Kommunen må formidle dette videre til fylkesmannen. Relevante forhold i denne sammenhengen er om vedkommende får avtalefestet pensjon, arbeidsavklaringspenger, uføretrygd eller ytelser til gjenlevende ektefelle, jf. § 11, og om bruker og/eller ektefelle/samboer eier eller forpakter landbrukseiendom, driver jordbruk/gartneri eller skogbruk, eller har næringsinntekt fra slik virksomhet, jf. § 4 tredje ledd.

Tidligpensjonen skal kreves tilbake om bruker/ektefelle/samboer har mottatt tidligpensjon i strid med «aktsom god tro» (uaktsomt). Det er nok at vedkommende «burde» ha forstått at han/hun mottok tidligpensjonen i strid med vilkårene for å motta tidligpensjon. Forskriften stiller kun et krav om vanlig (simpel) uaktsomhet. For en nærmere beskrivelse av den konkrete vurderingen som må foretas, henviser vi til punktet «Nærmere om tilbakekreving av tidligpensjon» under.

Krav om tilbakebetaling kan, som et alternativ til ordinær tilbakekreving, motregnes i framtidige utbetalinger til brukeren, jf. forskriften § 17 andre ledd.

Tidligpensjon kan også kreves tilbakebetalt/motregnes i fremtidige utbetalinger, når bruker/ektefelle/samboer eller noen som har handlet på dennes vegne, i strid med aktsom god tro har gitt feilaktige eller mangelfulle opplysninger. Bruker/ektefelle/samboer eller noen som har handlet på dennes vegne må uaktsomt ha gitt gale eller mangelfulle opplysninger for at tidligpensjonen skal kunne kreves tilbake.

Tidligpensjonen kan også kreves tilbake dersom utbetalingen skyldes feil fra forvaltningens side. Også her stilles det krav om uaktsomhet fra tidligpensjonsmottakerens side. Se punktet om tilbakebetaling under for mer utfyllende informasjon om uaktsomhet.

§ 18 Klage

Klagefristen er tre uker. Klage sendes til fylkesmannen. Landbruksdirektoratet er klageinstans for vedtak fattet av fylkesmannen.

Nærmere om tilbakekreving av tidligpensjon

Vi vil i det følgende gi en veiledning til hvordan saker om tilbakekreving av tidligpensjon skal behandles. Vi deler inn fremstillingen etter følgende tema:

- Oversikt over malene
- Varsling før vedtak
- Krav til begrunnelse
- Tilfellene hvor tidligpensjonsmottakeren brøt vilkårene allerede da vedkommende ble innvilget tidligpensjon
- Tilfellene hvor tidligpensjonsmottakeren brøt vilkårene etter at vedtaket om innvilgelse av tidligpensjon ble fattet
- Vedtaksbrevet: aktsomhetsvurdering og tilbakekreving
- Hva skal kreves tilbakebetalt?
- Foreldelse
- Oversendelse til Landbruksdirektoratet
- Bedrageri, politianmeldelse mv.

Oversikt over malene

Landbruksdirektoratet har utarbeidet fem maler for varsling og tilbakekreving av tidligpensjon for sakene hvor vilkårene i forskriften er brutt. Disse ligger på FM-nett. Her følger en kort oversikt over hvilke typetilfeller de forskjellige malene gjelder for:

- **Mal 1A** gjelder varsling i tilfellene der forskriftens vilkår var brutt på vedtakstidspunktet, og fylkesmannen vurderer å gjøre om vedtaket og kreve for mye utbetalt tidligpensjon tilbake.
- **Mal 1B** gjelder vedtak om omgjøring og tilbakekreving i tilfellene der vilkårene var brutt på vedtakstidspunktet, og fylkesmannen fatter vedtak om omgjøring og vedtak om eventuell tilbakekreving.
- **Mal 2A** gjelder varsling om tilbakekreving for tilfellene der det ble avdekket at vilkårene ble brutt etter at vedtak om innvilgelse av tidligpensjon ble fattet. Denne malen gjelder for tilfellene hvor brudd på vilkårene avdekkes etter kontroll.
- **Mal 2B** gjelder varsling om tilbakekreving for tilfellene der søkeren selv sier ifra om at vilkårene ble brutt etter at vedtak om innvilgelse av tidligpensjon ble fattet.
- **Mal 2C** gjelder vedtak om tilbakekreving på grunn av brudd på forskriftens vilkår. Malen gjelder sakene der vilkårene i forskriften ble brutt etter at vedtaket om innvilgelse av tidligpensjon ble fattet.

Tidligpensjonsmottakeren skal få varsel om mulig vedtak

En part som ikke allerede ved søknad eller på annen måte har uttalt seg i saken, skal få varsel før det blir fattet vedtak. Parten skal få anledning til å uttale seg innen en nærmere angitt frist. Om det er forvaltningen som initierer en tilbakebetalingssak etter kontroll, er et varsel påkrevd etter forvaltningsloven § 16. Bruk mal 1A eller 2A.

Om parten selv har gitt beskjed om at vedkommende mottar ytelser som ikke rettmessig kan kombineres med tidligpensjon, har parten allerede uttalt seg i saken og er klar over at forvaltningen kan komme til å iverksette en tilbakebetalingssak. Det kan likevel være

hensiktsmessig å sende ut et varsel til parten når det vurderes å kreve tidligpensjon tilbake, se mal 2B. Om det ikke er brakt på det rene hvilket forhold (lønn, pensjon, eiendomsforhold mv.) som gjør at vedkommende ikke har rett på tidligpensjon, hvor lenge dette forholdet har vart og eventuelt når vedkommende ikke lenger var i god tro, må varsel sendes ut. Varselet skal gjøre mottakeren i stand til å uttale seg om forholdene før vedtak blir fattet.

I varselet om feilutbetaling må fylkesmannen opplyse hva som er årsaken til at tidligpensjonen ble feilutbetalt. Brukeren bør i tillegg få en foreløpig vurdering av hvorfor fylkesmannen mener vedkommende forstod eller burde forstått at han mottok en utbetaling han ikke hadde krav på, eller hvorfor fylkesmannen mener at det var forsettlig eller uaktsomt av vedkommende ikke å melde fra om den endringen som hadde betydning for retten til tidligpensjon. Det bør vises til den informasjonen brukeren har fått om sin plikt til å melde fra om endringer. Denne plikten fremgår av fire ulike typer dokumenter som sendes fra forvaltningen til brukeren.

Før 18. januar 2017 var tekstene i disse dokumentene slik:

1. Søknadsskjema: På dette må søker krysse av for at han ikke mottar «alderspensjon fra folketrygden» eller «andre ytelser fra folketrygden eller AFP». (felt G, s. 2)

I søknadsskjema skriver søker også under på at:

«Opplysningene i søknaden er fullstendige og korrekte. Jeg er kjent med regelverket og har spesielt merket meg at krav om tilbakebetaling kan fremmes selv om tidligpensjonen er mottatt i strid med aktsom god tro. Jeg er også kjent med at jeg plikter å opplyse om endringer i forutsetningene.» (felt K, s. 4)

2. Vedtaksbrev/innvilgelsesbrev: I dette brevet står det at søker er innvilget tidligpensjon, samt hvor mye som er beregnet. Under beregninger står det følgende: «Ved endringer i forutsetningene for denne pensjonen skal dette meldes til landbruksforvaltningen i kommunen. Feil utbetalt pensjon kan kreves tilbakebetalt, jf. forskrift om tidligpensjon til jordbrukere § 17.»
3. Brev om årlig beregning av tidligpensjon: Sendes ut på starten av hvert nye år man mottar tidligpensjon. Her står det at

«Du er pliktig til å underrette kommunal landbruksforvaltning ved forhold som kan være avgjørende for fortsatt rett til tidligpensjon. For mye utbetalt tidligpensjon kan kreves tilbakebetalt, eventuelt trekkes i fremtidige utbetalinger fra Landbruksdirektoratet.»

4. Utbetalingsmeldinger som utstedes kvartalsvis (4 ganger i året): I disse meldingene har det siden 3. kvartal 2014 stått følgende:

«Du må alltid gi beskjed til landbruksforvaltningen i kommunen hvis du får:

- Ny adresse
- Endringer i skattekortet
- Vedtak om, eller allerede mottar avtalefestet pensjon (AFP)
- Vedtak om, eller allerede mottar arbeidsavklaringspenger (AAP), uførepensjon eller gjenlevendepensjon fra NAV

Dersom du får utbetalt mer i tidligpensjon enn du har krav på, vil vi kreve det feilutbetalte beløpet tilbake fra deg, eller eventuelt motregne det i framtidige

utbetalinger fra Landbruksdirektoratet, jf. forskrift om tidligpensjon for jordbrukere § 17.»

Fra og med 18. januar 2017 er ordlyden i samtlige dokumenter endret hva gjelder søkers ansvar for å melde fra om eventuelle endringer i forutsetningene for å motta tidligpensjon. Den nye ordlyden er identisk med utbetalingsmeldingen som gjaldt fra og med 3. kvartal 2014. I søknadsskjemaet er det i tillegg laget en egen avhukingsboks i felt K, hvor søker må krysse av på at han er kjent med plikten til å melde fra om eventuelle endringer.

Mottakernes opplysningsplikt fremgår også av forskriften § 17.

Brukeren skal oppfordres til å uttale seg om feilutbetalingen innen en nærmere angitt frist. Fylkesmannen må deretter fatte vedtak på bakgrunn av opplysningene i saken, uavhengig av om fylkesmannen konkluderer med at det foreligger en feilutbetaling og om (deler av) denne kan kreves tilbake.

Vedtaksbrevet – innhold og vurdering

Både vedtak om omgjøring av tidligere vedtak og vedtak om tilbakebetaling er enkeltvedtak etter forvaltningsloven. Forvaltningsloven kapittel IV-VI kommer derfor til anvendelse.

Dette innebærer blant annet at både vedtak om omgjøring og vedtak om tilbakebetaling skal begrunnes, jf. forvaltningsloven § 24. Det må gå klart fram at det gjelder to forhold, og begrunnelsene bør gå fram av to helt adskilte deler i vedtaksbrevet.

Forvaltningsloven § 25 har ytterligere regler for hva begrunnelsen skal inneholde. Det skal også stå i vedtaksbrevet at Landbruksdirektoratet er klageinstans og at klagefristen er tre uker, jf. forvaltningsloven §§ 28 og 29. Det må også stå i brevet at parten har rett til å få innsyn i sakens dokumenter. Fylkesmannen kan benytte mal 1B og 2C.

Tilfellene hvor tidligpensjonsmottakeren allerede på vedtakstidspunktet ikke hadde rett på tidligpensjon (Fylkesmannen har lagt feil faktum til grunn)

Mal 1B er laget med tanke på tilfellene hvor tidligpensjonsmottakeren ikke oppfylte forskriftens vilkår på vedtakstidspunktet. I disse tilfellene har feil faktum blitt lagt til grunn på vedtakstidspunktet, og fylkesmannen må først ta opp vedtaket om innvilgelse av tidligpensjon til ny vurdering. Dersom man kommer til at vilkårene ikke var oppfylt, må det opprinnelige vedtaket omgjøres etter forvaltningsloven § 35.

Vilkårene for å kunne omgjøre må være oppfylt. Dette vil som regel være tilfellet der man har lagt uriktig fakta til grunn for innvilgelsen av tidligpensjon, og korrekt fakta ville ført til avslag. Et eksempel på dette er at tidligpensjonsmottakeren mottok uføretrygd på tidspunktet vedtaket om innvilgelse om tidligpensjon ble fattet, og fortsatte å motta uføretrygd samtidig med tidligpensjon. Etter forskriften § 11 har man ikke anledning til å få tidligpensjon for samme periode som man mottar uføretrygd. Ved å innvilge tidligpensjon i det opprinnelige vedtaket, har det blitt lagt til grunn at vedkommende ikke mottok uføretrygd. Vedtaket anses i slike tilfeller for å ha blitt fattet på feil faktisk grunnlag og er ugyldig. Fordi vedtaket er ugyldig, kan det omgjøres etter forvaltningsloven § 35 første ledd bokstav c. I slike tilfeller skal tidligpensjonen kreves tilbake for hele perioden så fremt mottakeren har vært uaktsom, se nedenfor for hvordan vurderingen skal gjøres (Vedtak om tilbakekreving, herunder aktsomhetsvurderingen).

Tilfellene hvor vilkårene ble brutt etter at vedtaket om innvilgelse av tidligpensjon ble fattet
I tilfellene hvor tidligpensjonsmottakeren har begynt å motta urettmessige ytelser etter at vedkommende ble innvilget tidligpensjon, kan fylkesmannen bruke mal 2C.

Situasjonen er for eksempel at tidligpensjon ble innvilget fra og med januar 2015. I januar 2016 begynner tidligpensjonsmottakeren å motta arbeidsavklaringspenger, som ikke kan kombineres med tidligpensjon, og mottar arbeidsavklaringspenger ut året. I slike tilfeller må utgangspunktet tas i forskriften §§ 4 og 11 som slår fast brukeren ikke lenger kan eie landbrukseiendom, drive eller ha næringsinntekt fra jordbruk/gartneri eller skogbruk, eller motta avtalefestet pensjon, arbeidsavklaringspenger, uføretrygd eller ytelser til gjenlevende ektefelle. Om vedkommende har mottatt tidligpensjon samtidig som de nevnte forholdene har vært til stede, er vilkårene i forskriften §§ 4 og/eller 11 brutt. Etter at dette er konstatert, må fylkesmannen foreta en vurdering av om tidligpensjon er mottatt i strid med god tro, se neste punkt.

Tilbakekreving ved død

Det kan tenkes tilfeller hvor forvaltningen oppdager at tidligpensjon er utbetalt etter at bruker eller ektefellen har gått bort med døden. Forvaltningen som kreditor har i slike tilfeller et tilbakebetalingskrav. Ved dødsfall oppstår det et dødsbo etter den avdøde. Dødsboet består av avdødes formue, gjeld, rettigheter og forpliktelser. Etter reglene om alminnelig pengekravsrett kan en kreditor gjøre gjeldene et krav i dødsboet.

Hvordan boet skiftes kan påvirke vår adgang til å kreve tilbake pengene avdøde skylder forvaltningen. Skifteretten utsteder skifteattest hvor det fremgår hvem som forplikter dødsboet, og som er ansvarlig på vegne av de øvrige arvingene. Avhengig av hvordan skiftet gjennomføres, kan det fremmes krav i boet, eventuelt i uskiftet bo. Unntaket fra dette er når bostyrer/arvingene har utstedt preklusivt proklama (kunngjøring hvor kreditorer oppfordres til å melde seg innen en gitt frist (normalt 60 dager)), og fristen til å melde krav i boet er utløpt. I slike tilfeller vil forvaltningens krav være tapt. Dette betyr altså at vi kan rette krav mot avdødes arvinger selv etter at skiftet er gjennomført, dersom det er gjennomført privat skifte og det IKKE er utstedt preklusivt proklama med utløpt frist.

Vedtak om tilbakekreving, herunder aktsomhetsvurderingen

Etter at det er slått fast at vedtaket om innvilgelse av tidligpensjon er ugyldig, eller at vilkårene i forskriften §§ 4 og/eller 11 er brutt, må det foretas en vurdering av om tidligpensjonen skal kreves tilbake.

Vilkårene for tilbakebetaling må da være oppfylt. Vilkårene følger av forskriften § 17 andre ledd. Feil utbetalt tidligpensjon kan kreves tilbake dersom:

1. bruker og/eller dennes ektefelle/samboer har mottatt ytelsen i strid med aktsom god tro,
2. bruker og/eller dennes samboer/ektefelle eller noen som har handlet på dennes vegne har gitt feilaktige eller mangelfulle opplysninger i strid med aktsom god tro, eller
3. utbetalingen skyldes en feil fra forvaltningens side og mottakeren burde ha forstått dette.

Den konkrete vurderingen i alle tilfellene er om mottakeren har opptrådt uaktsomt. Spørsmålet blir da om en alminnelig fornuftig person *burde ha forstått* at ytelsen,

pensjonen, inntekten, eller erverv av landbrukseiendom ikke kunne kombineres med tidligpensjon.

Som utgangspunkt må man legge til grunn at søkeren har en plikt til å sette seg inn i regelverket for tidligpensjonsordningen og vilkårene som fremgår av forskriften. For å kunne kreve en feilaktig utbetaling tilbakebetalt, er det nok å fastslå at brukeren og/eller ektefellen/samboeren burde forstått at utbetalingen var feil. Det samme gjelder for opplysninger som er gitt av brukeren eller noen som har handlet på dennes vegne, når opplysningene eller de manglende opplysningene har ført til en feilutbetaling.

Et mulig eksempel på at en bruker har mottatt tidligpensjon i strid med vilkårene i forskriften, men ikke har gjort dette i strid med aktsom god tro, er tilfeller hvor brukeren har fått innvilget uføretrygd med tilbakevirkende kraft. Tidligpensjonsmottakeren kan ha vært syk en periode og deretter fått innvilget uføretrygd for noen måneder tilbake i tid. For denne perioden har ikke mottakeren fått tidligpensjon i strid med aktsom god tro, fordi vedkommende ikke visste at han ville få uføretrygd for denne perioden. Men fra det tidspunktet mottakeren burde vite at han hadde rett til uføretrygd, og i alle fall fra det tidspunktet vedkommende har søkt om slike ytelser, er han/hun ikke lenger i god tro.

I den konkrete sak kan det ut fra alminnelige rimelighetsbetraktninger virke hardt å fatte vedtak om tilbakebetaling. En slik oppfatning vil i større eller mindre grad gjøre seg gjeldende i de fleste feilutbetalingssaker, særlig når mottakeren, eller den som har opptrådt på hans eller hennes vegne, bare er å bebreide for uaktsomhet. På den annen side har mottakeren hatt en økonomisk fordel av uaktsomheten. Han bør ikke, totalt sett, få mer penger enn den som har overholdt sin meldeplikt, og som altså ikke får tidligpensjon. Fylkesmannen bør derfor bare unnlate å kreve tilbake i tilfeller hvor tilbakekreving vil framstå som klart urimelig overfor mottakeren eller den som har handlet på hans eller hennes vegne. Klart urimelige tilfeller kan for eksempel være hvor mottaker ikke er i stand til å ivareta sine interesser på grunn av ulykker, alvorlig sykdom, sykehusopphold og andre lignende hendelser utenfor søkerens kontroll. Dårlig økonomi hos parten skal ikke føre til at man unnlater å kreve tilbake.

Hva skal kreves tilbakebetalt?

Etter § 11 kan en ikke få tidligpensjon for det tidsrom en samtidig får avtalefestet pensjon, arbeidsavklaringspenger, uføretrygd eller etterlattepensjon. Begrepet «tidsrom» forstås her som en utbetalingsmåned. Om det eksempelvis er utbetalt arbeidsavklaringspenger til en mottaker i juli, skal tidligpensjonen for denne måneden kreves tilbake. Dersom vedkommende ikke lenger mottar arbeidsavklaringspenger – men kun tidligpensjon – i august, og deretter får uføretrygd fra september og resten av året, skal tidligpensjon tilbakekreves for juli, samt september, oktober, november og desember.

Ordlyden «beløpet» i § 17 andre ledd må altså tolkes slik at det er beløpet for en hel måned som skal kreves tilbake, og ikke bare deler. Etersom det er løpende ytelser må «beløpet» tolkes som det beløpet som er utbetalt i perioden det foreligger brudd på regelverket og tidligpensjon er mottatt i strid med aktsom god tro. Det vil si tidligpensjon som er mottatt samtidig med avtalefestet pensjon, arbeidsavklaringspenger, uføretrygd eller ytelser til gjenlevende ektefelle. Selv om størrelsen på tidligpensjonsutbetalingen overstiger det vedkommende har mottatt i annen yttelse, skal hele den urettmessige utbetalingen av tidligpensjon tilbakebetales.

Beløpet som skal kreves tilbake, er *brutto* utbetalt tidligpensjon. Med andre ord skal ikke fylkesmannen korrigere for innbetalt skatt. Brukeren må selv henvende seg til

Skatteetaten for å få refundert skatten som eventuelt er betalt inn for mye. Dette bør stå i brevet.

Det må skilles mellom *feilutbetalingsperiode* og *tilbakekreivingsperiode*.

Feilutbetalingsperioden er perioden der stønad har vært utbetalt uten at vilkårene for tilbakekreivng har vært oppfylt, for eksempel at søker har vært i god tro. Dette kan være tilfelle hvor TPO-mottakeren har fått støtte fra NAV i perioden mars til oktober, men støtten har vært innvilget og utbetalt i mai for perioden mars til mai (etterbetalt).

Tilbakekreivingsperioden er den perioden hvor vilkårene for tilbakekreivng er oppfylt. For å kunne kreve tilbake en feilaktig utbetaling, må både de objektive og de subjektive vilkårene for tilbakekreivng være oppfylt. Det er derfor svært viktig å finne ut på hvilket tidspunkt mottakeren forstod eller burde forstått at utbetalingen var feil. Det er først fra dette tidspunktet vilkårene for tilbakekreivng kan være oppfylt.

Foreldelse

Se rundskriv 2015-31, «Retningslinjer for saksbehandling ved feil utbetalt tilskudd eller erstatning».

Oversendelse til Landbruksdirektoratet for innkreivng

Fylkesmannen skal sende Landbruksdirektoratet et brev med anmodning om å kreve inn beløpet dersom det ikke er mottatt noen klage innen klagefristen. Kopi av vedtaket om tilbakekreivng og bekreftelse på at vedtaket ikke er påklaget legges ved anmodningen. Landbruksdirektoratet iverksetter innkreivng/motregning. Det er viktig at tidligpensjonsmottakerens kontonummer og personnummer fremkommer i oversendelsesbrevet.

Politianmeldelse

Hovedregel om politianmeldelse

I saker hvor det blir avdekket at det er utbetalt for mye tidligpensjon, skal det alltid vurderes om man står overfor et straffbart forhold. Om forholdet skal anmeldes, kommer an på om forholdet er så grovt at forvaltningen ikke anser en tilbakekreving som en tilstrekkelig sanksjon.

Er fylkesmannen i tvil om man står overfor et straffbart forhold, ta kontakt med Landbruksdirektoratet.

Vurderingen av om forholdet skal politianmeldes

Hovedregelen er at alvorlige overtredelser av ethvert regelverk skal politianmeldes. Hvor alvorlig overtredelsen er, beror på en helhetsvurdering hvor flere momenter vektlegges, blant annet:

- graden av skyld
- sakens art
- sakens omfang
- beløpets størrelse – særlig beløp over 1G
- tidligere avvik/gjentakelse
- overtredelsens virkninger
- hvordan overtredelsen er gjennomført

Om bedrageri

Handlinger som resulterer i for mye utbetalt tidligpensjon, kan være bedrageri etter gammel straffelov §§ 270 og 271 (forhold før 1. oktober 2010) og ny straffelov §§ 371 og 372 (forhold etter 1. oktober 2010). For at det skal foreligge bedrageri, må vedkommende

- ha handlet med «forsett». Noe forenklet kan man si at en forsettlig handling er *tilsiktet*.
- ha forsett om å skaffe seg eller andre en *uberettiget vinning*. Å motta tidligpensjon uten å ha rett til dette, vil være en uberettiget vinning.
- fremkalle, styrke eller utnytte en *villfarelse*. En slik villfarelse kan for eksempel være å unnlate å informere om at man mottar uføretrygd. Følgelig tror forvaltningen at vedkommende ikke mottar uføretrygd, som gjør at vedkommende tilsynelatende har rett til tidligpensjon.
- få noen til å foreta, eller ikke foreta en handling, som *volder tap* eller fare for tap for noen. Om vedkommende gir eller lar være å gi informasjon som fører til en urettmessig utbetaling av tidligpensjon, fører dette til et økonomisk tap.

Det kan nevnes at Høyesterett gjennom flere dommer har uttalt at trygdebedrageri, som det er naturlig å sammenligne dette med, på over grunnbeløpet i folketrygden (1G), som per 1. mai 2016 er 92 576 kroner, skal straffes med ubetinget fengsel.

Hva anmeldelsen skal inneholde

Anmeldelsen skal gi opplysninger om navn/identitet til anmelder (forvaltningsorgan, avdeling, kontaktperson), navn på anmeldte (personnummer, navn og adresse) og om vitner, sakkyndige vitner o.l. Det er viktig å få en oversikt over de faktiske forhold. Det er viktig at faktum beskrives konkret og objektivt. All nødvendig dokumentasjon legges ved

politianmeldelsen (data fra Skattedirektoratet, vedtaket om tidligpensjon og øvrig dokumentasjon av forholdet).

Videre skal det redegjøres for grunnen til at anmeldelse er valgt som reaksjonsform, herunder om sakens alvorlighet og konsekvenser av overtredelsen. Dersom det er ilagt forvaltningsreaksjon (f.eks. krav om tilbakebetaling), skal også dette framkomme i anmeldelsen.

Fylkesmannen er gitt myndighet til å anmelde forhold til politiet på vegne av staten, se delegasjonsvedtak av 29. juni 2012 fra Landbruks- og matdepartementet.

Offentlighet og innsyn

Landbruksdirektoratet ønsker en ensartet praksis når det gjelder offentlighet og innsyn i saker om tidligpensjon. Etter offentleglova § 13 skal opplysninger som er underlagt taushetsplikt i lov unntas fra innsyn. Forvaltningsloven § 13 første ledd nr. 1 er en slik regel, og gir offentlige ansatte taushetsplikt om «noens personlige forhold». I saker om tidligpensjon vil opplysninger om en privatpersons egenskaper, økonomiske forhold og sykdom være taushetsbelagt.

Tidligpensjon kan gis til privatpersoner – ikke til foretak. Derfor er opplysninger om tidligpensjonsmottakerens pensjons- og inntektsforhold underlagt taushetsplikt. Saker om tilbakekreving av tidligpensjon på grunn av urettmessige inntekter/ytelser ved siden av tidligpensjon vil kunne avsløre at en mottaker har fått uføretrygd eller arbeidsavklaringspenger. Informasjon om at en konkret person mottar slike ytelser vil være opplysninger om noens personlig forhold som er underlagt taushetsplikt. Følgelig må også opplysninger om mottakernes navn, personnummer, adresse osv. i slike saker unntas fra offentlighet.

Ved bruk av offentlig elektronisk postjournal skal ikke tidligpensjonssøkerens eller -mottakerens navn framkomme av tittel- eller emnefelt. Om det blir gitt innsyn i dokumentet, skal ikke personidentifiserende opplysninger framkomme. Navn, adresse, personnummer og lignende må i så fall sladdes.

Med hilsen
for Landbruksdirektoratet

Hilde Haug Simonhjell
seksjonssjef

Hilde D. Nordlid
seniorrådgiver

Dokumentet er elektronisk godkjent og trenger derfor ingen signatur.